

TÜRKİYE'DE DAMIZLIK KÜLTÜR İRKi GEBE DÜVE İTHALAT POLİTİKASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Nevin DEMİRBAŞ¹⁶

Vet. Sağ. Tek R. Murat EKİM¹⁷

Zir. Müh. Ali ERKAN¹⁸

ÖZET

Türkiye'de özellikle son yıllarda, damızlık hayvan ithal edilmesi suretiyle, sığır populasyonunun ıslah edilmesi politikası izlenmiştir. Ancak, çiftçi eğitimi, hayvan sağlığı ve teknik çevre (beslenme, barınma) gibi altyapı sorunlarıyla birlikte, yetiştiricilerin örgütlenmesindeki yetersizlikler, belirlenen hedeflere ulaşılmasını sınırlandırmıştır. Bu çalışmada, damızlık hayvan ithalatı politikası, daha önceki uygulamalar ve bunların sonuçları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ayrıca, konuyla ilgili sorunlar ve alınabilecek önlemler üzerinde de durulmuştur.

EVALUATION OF IMPORT POLICY OF PREGNANT DAIRY HEIFER FOR BREEDING IN TURKEY

ABSTRACT

In Turkey, especially in recent years, the policy of improvement of cattle population has been applied by importing breeding animal. Infrastructure problems, however, such as education of farmers, animal health, and environment (nutrition, housing) together with insufficiencies of organisation of farmers have limited reaching to the targets expected. In this study, the policy of breeding animal import was evaluated in frame of the applications realised up to date. Furthermore, it was emphasised on the problems related with the subject and the precautions to be taken.

1. GİRİŞ

Dünyada nüfus artışına paralel olarak, açlık sorunu her geçen gün varlığını biraz daha hissettirmektedir. Açlık sorununun çözümlenebilmesi için öncelikle besin maddeleri üretim artış hızının, nüfus artış hızından yüksek olması gereklidir. Bu nedenle, insan beslenmesinde alınması zorunlu

¹⁶ E.Ü. Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü.

¹⁷ TKB, İzmir Gümrük ve Tahaffuzhane Veteriner Müdürlüğü.

¹⁸ Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, Kars İl Müdürlüğü.

besin maddeleri içinde önemli bir yer tutan, hayvansal ürünler ihtiyacını karşılayabilmek amacıyla dünya ülkeleri, mevcut hayvan popülasyonlarının verimliliğini artırmaya çalışmaktadırlar.

Türkiye’de de bu konu ile ilgili çalışmalar uzun yıllardan beri devam etmekte ve mevcut hayvan popülasyonunun ıslahı amacıyla çeşitli yöntemlerden yararlanılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye için damızlık hayvan tedarikinin ana kaynaklarından biri olan damızlık kültür ırkı gebe düve ithalat politikasının değerlendirilmesidir. Çalışmada genel olarak uygulamanın başladığı yıllara kadar geri gidilmekle beraber, özellikle ithalatın yoğunlaştığı son on yıl kapsama alınmıştır.

2. TÜRKİYE’DE DAMIZLIK KÜLTÜR İRKI GEBE DÜVE İTHALATINI GEREKLİ KILAN ETMENLER

Türkiye hayvan sayısı bakımından dünyanın önde gelen ülkeleri arasında olmasına karşın, elde edilen hayvansal ürünler açısından verimlilik oldukça düşüktür.

Verimliliğin düşük olmasında hayvancılık sektörünün yapısal sorunları başta olmak üzere bir çok unsur etkili olmaktadır. Bunlar arasında kaba yem açığı, üreticilerin genel olarak eğitim düzeylerinin düşük olması ile hayvan sağlığı, hayvansal ürünlerin pazarlanması, yetiştiricilerin örgütlenmesi ve işletmelerin finansman tedarikinde karşılaşılan sorunlar sayılabilir. Verimliliğin düşük olmasının nedenlerinden bir diğeri de, istenilen kalite ve miktarda nitelikli damızlık materyalin bulunmamasıdır.

Bütün bu sayılan sorunlar hayvancılık faaliyetini bir bütün olarak etkilemekle birlikte, bu çalışmada sadece sığır yetiştiriciliği üzerinde durulmuştur. Çünkü, dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de sadece süt üretimi değil, et üretimi için de sığır yetiştiriciliği önemli, hatta vazgeçilmez kabul edilmektedir. İşte bu nedenle, Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sığırcılık önemli bir üretim dalı olarak algılanmış ve hemen her zaman diğer hayvansal üretim dallarına göre daha fazla ilgi görmüştür. Öyle ki, özellikle son yıllarda, hayvancılık denildiğinde, hemen her zaman sığır yetiştiriciliği anlaşılır hale gelmiştir. Ancak, bugün hâlâ sığır ırk ve tiplerimizin genetik kapasitesinin düşüklüğü vurgulanmakta, bunun

arttırılmamış olması en büyük sorun olarak gösterilmektedir(Akman, 2000). Sığır ırklarının ıslahı amacıyla başvurulan yöntemlerden biri ise, damızlık gebe düve ithalatı olmuştur.

3. DAMIZLIK KÜLTÜR İRKİ GEBE DÜVE İTHALATININ AMAÇLARI

Damızlık hayvan ithalatıyla, mevcut sığır varlığı içinde yüksek verimli kültür ırklarının oranının artırılması, birim hayvan başına et, süt ve döl verimliliğinin iyileştirilmesi ile birlikte;

- a- Damızlık hayvan üreten nüve işletmelerin kurulması ve bunların ülke geneline yaygınlaştırılması,
- b- Yetiştiricilerin büyük bir kısmının yeterli teknik bilgi ve tecrübeye sahip olmamaları nedeniyle, istenilen düzeyde uygulanamayan soykütüğü tutma ve suni tohumlama faaliyetlerinin yaygınlaştırılması,
- c- Yetiştirici dernek ve birlikleri kurularak, çiftçilerin bu örgütlenmelere katılımının sağlanması ve
- d- Böylece hayvancılık işletmelerinin kârlılığının yükseltilmesidir.

Bu amaçlara ulaşılması için uygulanan çeşitli projeler aracılığıyla yetiştiricilere belirli kurallar çerçevesinde çeşitli destekler de verilmiştir.

4. DAMIZLIK KÜLTÜR İRKİ GEBE DÜVE İTHALATI İLE İLGİLİ GELİŞMELER

Türkiye’de 1925 yılından bu yana damızlık gebe düve ithalatı yapılmaktadır. Başlangıçta damızlık çekirdek sürü kurma ve nitelikli erkek-dişi damızlık üretme amacıyla yapılan damızlık düve ithalatı, Temmuz 1987 tarihinden sonra hız kazanmış ve üretim işletmeleri oluşturulmaya çalışılmıştır.

Aslında, Cumhuriyetin ilk yıllarında sığırların verimlerini arttırmaya yönelik çabalar, yerli ırkların kendi içlerinde ıslahına yönlendirilmiştir. Fakat kısa sürede yerli ırklarla ihtiyacın karşılanamayacağı anlaşılmış ve kültür ırkı ithalatı gündeme gelmiştir. Başlangıçta esmer ırk ithal edilerek devlet işletmelerinde saf yetiştiriciliği yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda ise, suni tohumlama ve doğal aşım yoluyla melezleme çalışmalarına ağırlık verilmiştir.

Türkiye’de en geniş çaplı damızlık sığır ithalatının başlatıldığı 1987 yılına kadar, zaman zaman az sayıda ithalat yapılmıştır. Bir yandan ithal edilen hayvanlara dayalı damızlık nüve işletmelerinin kurulması için çeşitli önlemler alınırken; diğer yandan da melezleme çalışmalarına ağırlık verilmiştir (TKB(a), 1998).

Damızlık hayvan ithalatının başladığı 1925 yılından, 1980 yılına kadar olan dönemde ithal edilen hayvan miktarı kesin olarak bilinmemekle birlikte, özellikle ithalatın yoğunlaştığı 1987 yılından sonraki dönemde ithal edilen hayvanların ırkları ve ithal edildikleri ülkeler, Çizelge 1’de gösterilmiştir.

Çizelge 1: 1987-1996 Yılları Arasında Damızlık Hayvan İthalatının Irklar ve İthal Edildikleri Ülkeler İtibariyle Dağılımı

YILLAR	TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI İTHALATI				İTALYA	ÖZEL SEKTÖR İTHALATI	TOPLAM
	ABD	ALMANYA		ALMANYA, FRANSA, HOLLANDA, ABD			
	HF	HF	BS	S	HF	HF,BS,S	
1987	5095	2519	900	1500	-	-	10014
1988	8321	8840	2140	2897	-	-	22198
1989	2334	10924	1158	1902	500	-	16818
1990	-	3284	605	385	940	818	6032
1991	-	3593	1706	1515	997	14921	22732
1992	-	5280	1483	1125	520	24098	32506
1993	-	3630	1320	1650	-	30475	37075
1994	-	-	-	-	-	7021	7021
1995	1120	1743	-	-	-	70341	73204
1996	3580	1557	1100	1200	-	29104	36541
TOPLAM	20450	63956			2957	176778	264141

HF:Holstein Friesien ; BS:Brown Swiss ; S:Simmental

KAYNAK:TKB., Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Bilgisayar Kayıtları, Ankara, 1999.

Görüldüğü gibi, hayvanların %66.9’u özel sektör, %33.1’i Bakanlık tarafından ithal edilmiştir. Irklar itibariyle ağırlıklı olarak ABD ve İtalya’dan Holstein Friesien, Almanya’dan ise, Brown Swiss, Holstein ve Simmental ırkı damızlık gebe düveler ithal edilmiş olup; bunların büyük kısmı Marmara ve Ege Bölgesi yetiştiricilerine dağıtılmıştır(Bkz.Çizelge 2).

Çizelge 2: Türkiye’de 1987–1994 Döneminde İthal Edilen Damızlık Süt Sığırları Irkları ve Bölgelere Göre Dağılım Oranları (%)

TARIM BÖLGELERİ	HOLSTEIN FRIESIEN	SIMMENTAL	BROWN SWISS	TOPLAM
Ortakuzey	5.72	1.96	2.86	10.54
Ege	30.65	0.53	0.20	31.38
Marmara	26.99	0.51	0.58	28.08
Akdeniz	5.17	0.55	0.00	5.72
Kuzeydoğu	0.13	1.05	0.60	1.78
Güneydoğu	0.62	0.90	0.02	1.54
Karadeniz	2.06	1.67	1.68	5.41
Ortadoğu	1.42	0.94	1.60	3.96
Orta güney	6.07	3.69	1.83	11.59
TOPLAM	78.83	11.80	9.37	100.00

KAYNAK: A.ERKUŞ ve Ark., “ İthal Damızlık Materyallerle Yapılan Süt Sığırılığının Ekonomik Açından Değerlendirilmesi: Tekirdağ Örneği”, Türkiye Hayvancılığının Yapısal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu, İzmir, 27-29 Eylül 1995, s.111’deki verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Damızlık kültür ırkı gebe düve ithalatı 6 Şubat 1996 tarih ve 22546 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan “İthal Malların Kalite ve Sağlık Yönünden Kontrolüne İlişkin Tebliğ” gereğince ve sığır vebası hastalığı sebebiyle geçici olarak durdurulmuştur. Daha sonra 1 Ağustos 1997 tarihi itibarıyla damızlık ve kasaplık hayvan ithalatını 3 ay süre ile durdurma kararı alınmış; bu süre 1 Kasım 1997, 1 Şubat 1998 ve 1 Mayıs 1998’de olmak üzere üçer aylık dönemler halinde 1 Ağustos 1998 tarihine kadar uzatılmıştır (İnternet Çıktısı, 1998). Damızlık ithalatı ile ilgili durdurma kararı bugün için hâlâ geçerliliğini sürdürmektedir.

İthalatın yapıldığı dönemde, ithal edilmesi düşünülen hayvanların seçimi amacıyla, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından ithalatın yapılacağı ülkeye veteriner hekim ve ziraat mühendisleri gönderilmiş; gebe düveler bu personel tarafından sağlık kontrolleri ve verim özellikleri göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Gebe düveler, sigortalı olarak ülkeye getirilmiş ve sigorta süresi içerisinde yetiştiricilere dağıtımları gerçekleştirilmiştir. Halen bu hayvanlardan elde edilen dişi danalara Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından saf ırk sertifikası verilmektedir.

Damızlık gebe düve ithalatında, yetiştiricilere damızlık hayvan kredisi verilmiştir. Kredi uygulaması Para ve Kredi Kurulunun 18 Nisan 1987 tarih ve 19435 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 87/10 sayılı kararına istinaden "ABD ve Avrupa Ülkelerinden İthal Edilecek Süt Sığırları ile İlgili Projenin Uygulanmasına İlişkin TKB ve TCZB Arasında Akdedilen Protokol" kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu protokole göre kredi olanaklarından yararlanılmasında yetiştiricilerin, önemli bazı koşulları yerine getirme zorunluluğu aranmıştır (Anonymous, 1987). Bunlardan biri de, damızlık gebe düvelerin dağıtımında işletme kapasitesinin en az üç baş, en fazla 4 on beş baş olmasıdır.

Söz konusu dönemde damızlık hayvan ithalatıyla istenilen başarının sağlanabilmesi için, yetiştiricilere devlet tarafından çeşitli teşvik ve sübvansiyon uygulamaları yapılmıştır. Ayrıca 1 Ocak 1994 tarihinden sonraki dönemde yurt içinde üretilen, damızlık süt sığırlarının sertifikalı buzağuları için 33 milyon TL prim ödemesi yapılmaya başlanmış, bu uygulama 1998 tarihi itibarıyla hayvan bedelinin %35'i oranında fakat 90 milyon TL'yi aşmayacak şekilde düzenlenmiştir (TKB(b), 1998).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, özel firmaların da damızlık gebe düve ithal etmesine izin vermiştir. Buna bağlı olarak özel firmalar ve çeşitli kooperatifler de (özel firmalar aracılığıyla) damızlık hayvan ithalatı yapmışlardır. Ancak, TKB bu izni verirken uyulması gereken bir takım kurallar belirlemiş; ithal edilen ineklerin suni tohumlama hizmetlerini özel firmaların sorumluluğuna vermiş; ithalatçı firmaların, ithal ettikleri hayvan sayısının %10'u kadar yurt içinde doğan ve saf ırk sertifikalı buzağılardan çiftçilere dağıtılmasını, dağıtımın yapıldığı çiftçilerin soykütüğü ve verim kayıtlarının tutulmasının sağlanmasını zorunlu kılmıştır. Fakat firmaların genellikle bu koşulları yerine getirmesinde aksaklıklar ortaya çıkmıştır. Bunun yanında ithalatın yapıldığı dönemlerde ülke ekonomisinin darboğaza girmesi nedeniyle ithalatçı firmalar ekonomik sıkıntılar yaşamış ve sonuç olarak işletme başına en az üç baş dağıtılması gereken hayvan sayısına uyulmamış, bir başlık talepler bile karşılanmıştır.

5. DAMIZLIK DÜVE İTHALATI İLE ELDE EDİLEN SONUÇLAR

Damızlık düve ithalatıyla elde edilen sonuçların çeşitli açılardan değerlendirilmesi mümkündür. Genel olarak ekonomik ve sosyal bir

değerlendirme yapılabileceği gibi, bu değerlendirmeler çeşitli ölçüt ve unsurlar itibariyle ve konuyla ilgili tüm kesimler için ayrı ayrı ya da birlikte ele alınabilir. *Bu çalışmanın sınırları içinde konu, sadece sığır varlığında kültür ırklarının gelişimi ile verim düzeyi, hayvancılık sektöründe örgütlenme ve yetiştiriciler açısından değerlendirilmiştir.*

5.1. Sığır Varlığında Kültür Irklarının Gelişimi ve Verim Düzeyi Açısından Değerlendirme

Dünyada hayvancılıkla ilgili ıslah çalışmaları sonucu elde edilen yüksek verimli hayvan ırkları, ülkelerin ekolojik yapıları, ekonomik ve sosyal durumları göz önüne alınarak geliştirilmiştir. Bu nedenle, Türkiye’de damızlık hayvan ithal edilerek ülke hayvancılığını geliştirme çabalarında bir takım sorunlar ortaya çıkmıştır. Örneğin; ithal edilen damızlık gebe güveler Türkiye’ye geldikten sonra, adaptasyon gücü çökmiş ve gerekli çevre koşullarının da oluşturulamaması sonucu verimlerinde azalma olduğu gözlenmiştir. Ayrıca, Türkiye’deki yetiştiricilerin hayvancılık konusunda yeterli teknik bilgi ve eğitim düzeyinde olmamaları ve işletmelerde kaba yem açığı bulunması hayvanların bakım ve beslemesinde sorunlar oluşturmuş, ya yetersiz beslenme sonucu hayvanların verim ve hastalıklara karşı dayanıklılıkları azalmış ya da aşırı besleme neticesinde hayvanlar yağlanarak normal fizyolojik faaliyetlerini yürütemez ve istenilen verimi veremez duruma gelmişlerdir. Bunun yanında, ithal edilen damızlık hayvanların pedigrilerindeki bilgilerin doğruluğunun tartışmalara neden olması, hayvan seçimi konusunda da sorunlara neden olmuştur.

Buna rağmen, damızlık hayvan ithali yoluyla ırkların ıslahı konusunda olumlu bazı sonuçların alındığı da belirtilmelidir. Nitekim, bugün sığır popülasyonunun %57’si kültür ırkı ve melezlerinden oluşmaktadır (TKB(a),1998). Bunun sonucunda, süt ve et verimi konusunda belli gelişmeler de sağlanmıştır. Çizelge 3’de görüldüğü gibi, Türkiye’de yıllar itibariyle inek sayısında önemli bir değişiklik olmamakla birlikte, süt üretiminde ve ortalama verimde genel bir artıştan söz edilebilmektedir. Kesilen sığır sayısının azalmasına bağlı olarak kırmızı et üretimi de azalmaktadır. Bununla birlikte, ortalama et veriminde genel bir artış söz konusudur.

Çizelge 3: Son On Yılda Türkiye’de Sığır Süt ve Et Verimi

Yıllar	Sağılan İnek Sayısı (Bin Baş)	Süt Üretimi (Bin Ton)	Ortalama Verim (kg)	Kesilen (*) Sığır Sayısı (Bin Baş)	Et Üretimi (Ton)	Ortalama Verim (kg)
1988	6269	8156	1301.0	1380	178319	129.2
1989	6154	7973	1295.6	1696	214720	126.6
1990	5893	7961	1350.9	1651	212835	128.9
1991	6119	8617	1408.2	1177	171110	145.4
1992	6070	8715	1435.8	1011	151835	150.2
1993	6032	8905	1476.2	1054	154570	146.6
1994	6082	9129	1500.9	1133	161475	142.5
1995	5886	9275	1575.8	934	150270	160.8
1996	5968	9466	1586.1	882	146205	165.8
1997*	5594	8914	1593.4	1207	190014	157.4

*Bilgi Geçicidir. **1990 yılından itibaren mezbaha, kombina ve kurban bayramı kesimlerini kapsamaktadır.

KAYNAK: DİE., Tarım İstatistikleri Özeti 1995, Y. No:1889, Ank., Kasım 1996, s.40-45.

DİE., Türkiye İstatistik Yıllığı 1998, Y.No:2240, Ank., Mayıs 1999, s.306,308.

Ancak bu gelişmenin her birine yaklaşık, 2200 DM veya 925 \$ bedel ödenen damızlık hayvanlarla elde edildiği düşünüldüğünde, ithal damızlık süt sığırlarının ülke ekonomisine yaptığı katkının tartışılabilir nitelikte olduğu da belirtilebilir. Ayrıca, ithal edilerek yetiştiricilere dağıtılan damızlık hayvanların zaman içinde karşılaşılan ekonomik sıkıntılarla elden çıkarıldıkları veya gerekli bakım-besleme koşulları yeterince yerine getirilemediği için verimlerinin düştüğü de zaman zaman görülebilmektedir.

5.2. Hayvancılık Sektöründeki Örgütlenme Açısından Değerlendirme

Damızlık düve ithalatı ile hedeflenenlere ulaşılmasında üreticilerin örgütlenmesi bir ön koşul olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü, damızlık hayvan ihtiyacının ülke içinden karşılanabilmesi için, damızlıkçı nüve işletmelerin yaygınlaştırılması gerekli ve başlangıçta da öngörülmüş iken, bu konuda istenilen başarı elde edilememiştir. Bunun üzerine, TKB tarafından,

damızlık ihtiyacı karşılanan ve kontrolleri yapılan işletmeler bir araya getirilerek, yetiştirici birliklerinin kurulmasına çalışılmıştır.

Bugün Türkiye’de TKB, ANAFİ ve Türk Alman Teknik işbirliği çerçevesinde, proje çalışması yapılan illerin önderliğinde kurulan Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birlik’lerinin sayısı 40’a ulaşmış olmasına, İl Birlik’lerinden koşulları yeterli olan 16’sının bir araya gelerek Merkez Birliği Kurmuş olmalarına rağmen, (Kasım-1998 itibariyle üye il birliği sayısı 17’ye ulaşmıştır)(TKB(a),1998). Birlik’lerin kuruluşunun yakın bir geçmişe dayanması, yetiştiricilerin Birlik’ler kapsamında yeterince örgütlenmelerinin sağlanamadığını ortaya koymaktadır.

5.3. Yetiştiriciler Açısından Değerlendirme

Damızlık düve ithalatının ve bu çerçevede yürütülen uygulamaların yetiştiriciler üzerinde birtakım olumlu etkilerinden söz etmek mümkündür. Bunların başında, ithal edilen damızlıkların üretim ve verim artışı sağlaması, yetiştirici gelirlerinin artmasını sağlamış, devletin damızlık satın alan yetiştiricilere sağlamış olduğu kredi olanakları ve desteklemeler ekonomik yönden zor durumda olan yetiştiricilerin üretime devam etmelerini sağlamış ve sözleşmeli çiftçilik modelinin hayvancılık sektöründe uygulamaya konulmasına katkıda bulunmuştur. Arzu edilen düzeyde olmasa da, damızlıkçı nüve işletmelerin kurulması, yapay tohumlama faaliyetinin yaygınlaşması, işletmelerde yetiştiricilere kayıt tutma alışkanlığının kazandırılması ve yetiştiricilerin daha bilinçli bir şekilde örgütlenmeye yönelmeleri de sağlanmıştır.

Bütün bunlarla beraber gerek yetiştiricilerin kredilendirilmesinden, gerekse işletmelerdeki kaba yem ve teknik bilgi yetersizliğinden kaynaklanan bir çok sorun da yaşanmıştır. Bir çok yetiştirici ithal edilen damızlık hayvanlarla üretim yaparken, yerli hayvanlara sağlanan koşulları ve bilgiyi kullanırken, bir kısmı da üretimin ekonomik olma ilkesini dikkate almamış ve aşırıya kaçmıştır. Birinci durumda yetersiz bakım, besleme ve bilgi nedeniyle genetik kapasite tam olarak kullanılmamış, ikinci durumda ise, gereğinden fazla yemleme ve pahalı yem kullanımı nedeniyle üretim maliyetleri yükselmiştir. Bunlara ek olarak, damızlık düvelerden elde edilen yavruların bakım ve büyütülmesinde yapılan hatalar, damızlık ve damızlık dışı hayvanların değer fiyat bulmaması, koruyucu hekimlikteki yetersizlikler ve gebelik oranının düşüklüğü de üretim miktarını ve üretim maliyetini

olumsuz yönde etkilemiş, bu da yetiştiricilerin ekonomik yönden zarara uğramasına neden olmuştur(Akman, 1993).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bütün bu ifadelerden sonra, damızlık hayvan ithalatından, Türkiye hayvancılığının geliştirilmesi yönünde beklenen katkının, öngörülen destekleyici hizmetlerin ve hazırlıkların yeterince sağlanamaması nedeniyle istenen düzeyde gerçekleşemediği belirtilebilir.

Damızlık gebe düve ithalatının sıkça gündeme getirildiği Türkiye’de, bu konuyla ilgili geçmiş deneyimlerin ve bunların sonucunda gelinen noktanın iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Alt yapısı hazırlanmadan geçilen uygulamaların maliyeti, belirlenen amaçlar ve seçilen araçlar ne kadar isabetli olursa olsun, başlangıçta hesaplananın ötesinde gerçekleşebilmektedir.

Ülke sığırcılığının geliştirilmesinin, yüksek verimli ve çevreye uygun ırkların oluşturulmasına bağlı olduğu iyi bilinen bir gerçektir. İşte bu nedenle, yıllardır uygulanan damızlık gebe düve ithalatı sonucunda, ülke içerisinde üretilen erkek yavruların damızlık boğa olarak kullanılmasıyla damızlık hayvan talebinin karşılanabileceği düşünülmektedir. Çünkü, sığırların ıslahında asıl rol oynayacak kaynaklar erkek damızlıklardır. Nitekim, bir inek yılda ancak bir yavruya genetik potansiyelini aktarabilirken, bir boğa, doğal aşımında, yılda 50, suni tohumlama yoluyla ise, 5000 yavruya kendi genetik yapısını aktarabilmektedir. Bunun için, yerli gen kaynaklarının korunması sağlanarak, bunların gerçek verim yeteneklerinin ortaya konulması önemli görülmektedir(İlaslan,1988). Üstelik, damızlık hayvan tedarikinde, ülke gen kaynaklarından yararlanmanın daha ekonomik olacağı da düşünülmektedir.

O halde, populasyonun genetik seviyesinin yükseltilmesi ve Türkiye’nin ihtiyaç duyacağı nitelikli damızlık gereksiniminin karşılanabilmesi için, soykütüğü, verim kontrolleri, damızlık değer tahminleri ve yapay tohumlama çalışmalarının bir bütünlük içinde, diğer bir anlatımla, “Ulusal Islah Programı” kapsamında değerlendirilmesi ve faaliyetlerin bu ölçekte planlanması zorunludur(Akman,Kumlu, 1999).

Aslında, ülke hayvancılığı için son derece önemli olan damızlık hayvan temininde kısa, orta ve uzun vadeli hedeflerin belirlenmesi ön koşuldur. Buna göre, Ulusal Islah Programı **uzun vadede** hedeflenmek üzere; bu çerçevede kısa ve orta vadeli hedeflerin belirlenmesi ve gerçekleştirilmesi önerilebilir. Örneğin, Ulusal Islah programının yetiştiricilere benimsetilmesi ve yetiştiricilerin bu yöndeki çabalara istekli kılınması **orta vadede** gerçekleştirilmesi gereken bir hedef olarak ele alınabilir. Yine bu kapsamda olmak üzere, Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birlikleri'ni güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması, bu Birlik'lerin ıslah çalışmaları konusunda yetkili ve görevli kılınması ise **kısa vadede** gerçekleştirilmelidir.

Ayrıca, ekonomik açıdan önemli her bir ırk için planlanması ve uygulamaya konulması gereken Ulusal Islah Programları, kamu tarafından da desteklenmeli ve denetlenmelidir(Akman,Kumlu,1999).

Yine, Ulusal Islah Programı çerçevesinde, kurulacak nüve işletmelerde ve bu işletmelerin çevresinden başlanmak üzere suni tohumlama ağının kurulması teşvik edilmelidir. Suni tohumlamanın gerekli yasal düzenlemeler yapılarak tamamen yetiştirici birlikleri ve özel kuruluşlara devredilmesi daha doğru olabilecektir. Ancak, bu tür girişimlerin başarısının da gerek damızlıkçı, gerekse üretim işletmelerinde soykütüğü ve verim kayıtlarının tutulması ve işletmelerin kaliteli kaba yem üretimlerini arttırmaları gibi destekleyici ve tamamlayıcı unsurlara bağlı olduğu da unutulmamalıdır. Bu uygulamalara ilave olarak, **uzun vadede ise;** pahalı, özel bilgi, beceri, eğitim ve altyapı isteyen embriyo transferi ve embriyo parçalama gibi yöntemlerin uygulanabilmesi konusunda, diğer bir çok konuda olduğu gibi, TKB, üniversiteler ve üretici örgütlerinin işbirliği içinde çalışmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Buna rağmen, hayvan ithalatı bazı hallerde zorunluluk haline gelebilir. Islah amacıyla ve sınırlı sayıda bile olsa, bu tür ithalatlarda da uzman kuruluşların izin ve görüşleri doğrultusunda hareket edilmesi zorunlu görülmektedir.

Hangi yöntem seçilirse seçilsin, üretimin diğer unsurlarını dikkate alıp; uygun çözümler üretmeksizin, sadece genotipi iyileştirmeyi hedefleyen çalışmaların , şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da başarısız olacağı ortadadır(Akman, 2000). Ayrıca, yetiştiricilerin örgütlenmesinin ihmal

edilmesi durumunda da, ıslah çalışmalarının istenen düzeye gelemeyeceği kabul edilmelidir. Özellikle damızlık yetiştiriciliğinde son derece önemli olan teknik çevre düzenlemelerinin sağlanması (beslenme, barındırma ve sağlık) ile kayıt ve verim denetimlerinin yapılması konusunda yetiştiricilerin teknik desteğe olan gereksinimi yetiştirici örgütleri sayesinde sağlanabilecektir. Bu konuda özellikle 1995 yılından sonra atılan adımlar son derece olumlu ve ancak bir o kadar da geç kalınmış gelişmelerdir.

KAYNAKLAR

- AKMAN, N.**(1993), "Gebe Düve İthalatının Sığır Islahı ve Ülke Ekonomisine Katkısı", TZYMB; Ziraat Mühendisliği Dergisi, Sayı:271, Ankara, s.13-18.
- AKMAN, N., S. KUMLU**(1999), "Türkiye'de Siyah Alaca (Holstein) Damızlık Yetiştiriciliğinde Gelişmeler", Uluslararası Hayvancılık'99 Kongresi, İzmir, 21-24 Eylül 1999, s.9-16.
- AKMAN, N., ve Ark.**(2000), "Türkiye'de Sığır Yetiştiriciliği ve Sığır Yetiştiriciliğinin Geleceği", TMMOB, ZMO, Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi, Cilt:2, 17-21 Ocak 2000, s.741-764.
- ANONYMOUS**(1987), TKB ve TCZB Arasında Akdedilen Protokol, Ankara.
- DİE**(1996), Tarım İstatistikleri Özeti 1995, Yayın No:1889, Ankara, Kasım.
- DİE**(1999), Türkiye İstatistik Yıllığı 1998, Yayın No:2240, Ankara, Mayıs.
- ERKUŞ, A., ve Ark.**(1995), "İthal Damızlık Materyallerle Yapılan Süt Sığircılığının Ekonomik Açısından Değerlendirilmesi:Tekirdağ Örneği", Türkiye Hayvancılığının Yapısal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu, İzmir, 27-29 Eylül 1995, s.108-115.
- İLASLAN, M.**(1988). "Kültür Irkı İnek İthali'nin Hayvancılığımıza Katkısı", TOK Dergisi, Sayı:34, Aralık, Ankara.
- İNTERNET Çıktısı**(1998). "http://www.tarim.gov.tr/-private/icraat/hayvan_ithalatini_kisitladik.htm".
- T.C. Resmi Gazete**(1996), 6 Şubat Tarih ve 22546 Sayılı.
- TKB(a)**,(1998), I. Hayvancılık Kongresi Sonuç Raporu, Ankara, 4-5 Kasım.
- TKB(b)**,(1998), 14 Temmuz Tarih ve HÜGD/BBH-6113 Sayılı Genelge.
- TKB**(1999), Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Bilgisayar Kayıtları, Ankara.